

XV. KOLORDU KUMANDANI KÂZİM KARABEKİR PAŞA VE ERZURUM'UN, BATI ANADOLU'DAKİ MİLLİ MÜCADELEYE DESTEKLERİ

Arş. Gör. S. Esin (DERİNSU) DAYIĞ

Paris Barış Konferansı'nın 6 Mayıs 1919 'da İzmir'in işgali hakkındaki ilgili kararı, Akdeniz'de İtilaf Devletleri Donanmasının Başkomutanı olan Amiral Calthorp tarafından, 14 Mayıs 1919 sabahı, Osmanlı Hükümeti ve İzmir Valisine bildirilmiştir.

İzmir'in işgal edileceği halk tarafından duyulduğunda, 14/15 Mayıs 1919 gecesi Maşatlık'ta bir miting düzenlenerek; işgal, protesto edilmiş ve işgalin, yurdun her tarafına bildirilerek yardım istenmesine karar verilmiştir.

İzmir 'in işgalinden birgün önce adını, "Redd-i İlhâk Cemiyeti"ne çeviren Müdafâa-i Vatan Cemiyeti, mitingde alınan karar gereğince; ertesi günü, yurdun her tarafına, "İşgal başladı. İzmir ve yöreleri ayakta ve heyecandır. İzmir son ve tarihi gününü yaşıyor. Son umudumuz, milletimizin göstereceği direnişe bağlıdır. Mitingler yaparak telgrafla her yere başvurunuz. Vatan ordusuna katılmaya hazırlanınız" (1) şeklinde işgali haber vermişti.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali haberi, İstanbul ve Anadolu'da duyulduğunda büyük bir üzüntü ve milli bir heyecan yaratmıştı. İşgalin hemen ertesi günü Anadolu'nun her tarafından İstanbul'a İtilâf Devletleri Mümessilleri ve Sadarat Makamına protesto telgrafları gelmeye başlamıştı (2).

Doğu Anadolu, İzmir 'in işgal haberini 15 Mayıs 1919 günü, hem Dahiliye Nazır Mehmet Ali imzası ile Erzurum Vilâyeti'ne gönderilen telgraftan (3) hem de ajans haberinden öğrenmişti.

3 Mayıs 1919'dan beri Erzurum'da bulunan ve geldiği günden itibaren milli

---

x Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

(1) Türk İstiklâl Harbi, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, II/1, Ankara Genel Kurmay Basımevi, 1962, s. 63

(2) M. Tayyib GÖKBİLGİN, Milli Mücadele Başlarken, I, Ankara 1969, s. 88; Gothard JAESCHE, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, I, Ankara, T.T.K. 1970, s. 37.

(3) Bekir Sıtkı BAYKAL, "İzmir 'in Yunanlılar tarafından İşgali ve Bu olayın Doğu Anadolu 'daki Tepkileri", Belleten, XXXIII/129-132 (Ekim 1969), s. 536.

teşkilatlanmayı destekleyen XV. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa, derhal Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta; "Halk ve asker azım heyecandadır. Ne yapıyorsunuz"(4) sözleri ile işgali protesto etmiştir.

Bu telgraftan, halkın ve ordunun işgali nasıl karşıladığı pekâlâ anlaşılmaktadır. Zaten, 16 Mayıs'da Kâzım Karabekir Paşa, derhal işgali çevreye duyurarak, her tarafta mitinglerin tertip edilmesi fakat, sükunetin de sağlanması emrini vermişti.

16 Mayıs günü, Belediye Âzasından Şeyh Eşref Efendi, Dava Vekili Hüseyin Avni, Albayrak Gazetesi Müdürü Süleyman Necati ve Dursun Beyzâde Cevad Beyler'den oluşan miting tertip heyeti, Erzurum Valiliği'nden, 18 Mayıs günü Erzurum'da bir miting yapılması için izin istemiş ve izin alınmış(5).

16 Mayıs 1919'da, Bayburt Müdafâa-i Hukuk-ı Millîye Reisi Fahreddin imzası ile Erzurum Müdafâa-i Hukuk-ı Millîye Riyâseti'ne gönderilen telgrafta, İzmir'in işgali karşısında duydukları üzüntü dile getirilerek; "Yanınızda İngiliz Mümessili oturuyor. Erzurum tezâhürâtının büyük bir tesir yapacağına kanî olunuz" (6) denilmektedir.

O sırada, İngiliz Mümessili Yarbay Rawlinson Erzurum 'da bulunduğuandan; Erzurum'da gösterilecek büyük tepkinin, İtilâf Devletleri'ne ve tüm dünyaya büyük bir tesir yapacağı düşünülmüştü.

17 Mayıs günü tekrar Bayburt'tan; ayrıca, Hınıs ve Hasankale'den gelen telgraflarda; halkın, İzmir'in işgalini kabul etmedikleri ve bu üzüntüyü kalblerinde yaşadıkları anlaşılıyordu.

Hasankale'den gelen telgrafta'da; "O toprak, Türk ve Yunan ırkından birine defnetmedikçe diğerine mal olmayacaktır" (7), sözleriyle, sert bir şekilde kesin tavır ortaya konulmuştu.

18 Mayıs günü, Vilâyet-ı Şarkîyye Müdafâa-ı Hukuk-ı Millîye Cemiyeti'nin Erzurum'da yaptığı kongreye kalabalık bir halk topluluğu katılmış(8).

Mitingde konuşarlardan Cevad Bey; "İşte gördünüz; İzmir faciası, düşmanın asıl niyeti hakkında öteden beri size anlatmak istediklerimizin gerçek olduğunu isbat etti. Nasıl ki, İzmirliiler sabahın birinde ansızın vahşi Rumların baskınına uğramışlarsa, onlardan daha vahşi olan Ermenilerin de yakında üzerimize saldıracaklarına artık şüphe mi kalmıştır? İtilâf Devletleri'nin Doğu Anadolu'muzu Ermenilere vermek kararında olduk-

(4) Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, İstanbul , 1988 s. 24.

(5) Cevdet DURSUNOĞLU, Millî Mücadelede Erzurum , Ankara 1946, s. 63; B.S. BAYKAL, İzmir'in Yunanlılar....., Belleten XXXIII/129-132 s. 537.

(6) B.S. BAYKAL, s. 538

(7) B.S. BAYKAL, s. 543.

(8) K. KARABEKİR, s. 24; C. DURSUNOĞLU, s. 63; B.S. BAYKAL, s. 529; Şefik AKER, İstiklâl Harbinde 57. Tümen ve Aydın Millî Cidâli, I, Ankara 1937, s. 83.

larını duymayan kalmamıştır. Rus işgali sırasında, Ermenilerin yaptıklarını gözlerimizle gördünüz. Yalnız Erzurum şehrinde onbinden fazla Türk'ü nasıl boğazladıklarına şahid oldunuz. Eğer, Ermeniler bir daha bu topraklara ayak basacak olurlarsa, tek Türk'ü sağ bırakmayacaklardır. Buna meydan vermemenin tek çaresi, teşkilâlanıp saldırgana karşı koymaktır. Bilesiniz ki, bunun dışında herhangi bir kurtuluş yolu yoktur. Hep birlik olup ta çalışsaksak kurtuluş, umudu vardır. Aksi halde, hepimizin kılıçtan geçmesi muhakkaktır. Tanrı'nın yardımı ile başarıya ulaşacağız"(9).

Mitingten sonra, Amerika Devlet Başkanı Wilson ve İtilâf Devletleri Mümesilleri'ne protesto telgrafları çekilmiştir (10).

Batı Anadolu için nasıl Rum emel ve istilâsı söz konusu ise, Doğu Anadolu için de, Ermeni emel ve istilâsı söz konusu idi. Dolayısıyla halk, Barış Konferansı'nın İzmir'i Yunanlılara vermesinden sonra, Doğu Anadolu'nun Ermenilere verilmesinden korkuyordu. İşte bunun için İzmir'in işgali, daha önce fikren başlayan milli mücadele kıvılcımını alevlendirmiş; halkın, silâhli mücadeleye başlamasına sebep olmuştu.

Fakat, gerek İstanbul'da, gerekse Anadolu 'nun her tarafında yapılan bu portesto mitingleri, ne İtilâf Devletleri'ni kararlarından vazgeçirmiş ne de Yunan işgalini durdurabilmişti. 25 Mayıs'ta Manisa'nın, 27 Mayıs'ta Aydın'ın işgali üzerine, miting heyetinden Dava Vekili Hüseyin Avni Bey'in valiliğe müracaatıyla, 2 Haziran 1919'da Erzurum'da tekrar bir miting düzenlenerek; işgaller protesto edilip, halk birlik ve beraberliğe davet edilmiştir.

Yunan işgalinin genişlemesi, Erzurum 'un çevresindeki heyecanı ve tepkiyi artırmış; 2,3 ve 4 Haziran 'da Hasankale'de mitingler; 2 Haziran'da, Bayburt'ta ve Hınıs'ta gösteriler yapılarak; Sadâret'e, İtilâf Devletleri Mümesilleri'ne ve IX. Ordu Müfettişi Mustafa Kemâl Paşa'ya telgraflar gönderilmiştir (11).

16 Haziran'da da, Kığı'dan, Sadâret Makamı'na ve Mustafa Kemâl Paşa'ya gönderilen telgraflarda; İtilâf Devletleri'nin, Yunanlıların işgali hakkındaki kararları iptal edilmezse, bu yolda her türlü fedâkarlığı göze alacakları bildirilmiştir (12).

Erzurum'da bulunan Vilâyet-i Şarkîyye Müdafaa-ı Hukuk-ı Millîye Cemiyeti, her an Batı Anadolu'daki Yunan işgal ve mezâlimleri ile ilgileniyor ve çeşitli vesilelerle bunu dile getiriyordu. Hatta, bu durum 17 Haziran 1919'da Erzurum'da Müdafaa Cemiyeti'nin yapığı Vilâyet Kongresi'nde de dile getirilmiş ve halktamüdafaa fikri uyandı-

(9) B.S. BAYKAL, s. 529-530

(10) C. DURSUNOĞLU, s. 63; K. KARABEKİR, S. 24; B.S BAYKAL, s. 530.

(11) B.S. BAYKAL, s. 550-554.

(12) B.S. BAYKAL, s. 556-557.

nlmıştı (13).

Batu Anadolu'da yaşanan olaylar, 23 Temmuz 1919'da toplanan Erzurum Kongresi'nin açış nutkunu yapan Mustafa Kemâl Paşa tarafından da dile getirilmiştir.

Garbî Anadolu'nun İzmir ve Aydın havalisinde, Yunanistan'ın kurulacağına ve yurdumuzu parçalama emellerinin uygulamaya konulduğuna dikkati çeken Mustafa Kemâl Paşa; "Bu tatbikat, bu anda gözümüzün önünde hazin bir surette cereyan ediyor; İzmir, Aydın, Bergama, Manisa ve havalisinde şimdye kadar binlerce anaların, babaların, kahramanların, çocukların revâ olan hûn-u pakî Aydın gibi Anadolu'nun en güzide bir şehrinin, Yunanlıların zâlim ve ateşin tahribatına kurbar olduğu" (14). nu ifade etmiştir.

Böylece, Erzurum'da Doğu Anadolu meselelerini görüşmek ve önemli kararlar almak için Doğu illeri delegelerinin kaulımı ile gerçekleştiren Erzurum Kongresi'nin, Yunan işgaline uğrayan Batu Anadolu ile ne ölçüde ilgili olduğu görülmektedir.

Önceleri, bölgesel olarak toplanan fakat, daha sonra aldığı kararlarla millilik özelliği kazanan Erzurum Kongresi'nin 7 Ağustos 1919 günlü "Nizâm-nâmesi"nin 2. maddesinde; "Her türlü işgâl ve müdahaleyi, Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine matûf olarak telâkkî edileceği kabul edilerek; "...Rum ve Ermenilerin bizzat veya bi'l vasıta hafî ve celî her ne şekil ve surette olursa olsun, Hakîmiyeti Osmanîye ve Hukûk-ı İslâmîyeyi ve mevcudiyet-i millîyemizi muhîl bir vaziyet olmalanna kat'iyen müsaâde edilmeyecektir" (15). deniliyordu.

Erzurum Kongresi Beyân-nâmesi'nin 3. maddesinde de; "Her türlü işgâl ve müdahale, Rumluk, Ermenilik teşkili ve gayesine matûf telâkki edileceğinden, müttehiden ve mukavemet esâsı kabul edilmiştir. Hakîmiyet-i siyasiye ve müvâzene-i içtimâiyeyi muhîl olacak surette anasır-ı hurstıyaniyeye yeni bir takım imtiyazlar itâsı kabul edilmeyecektir".

6. Maddede ise; "Düvel-i İtilâfiyeye mütarakenin imza olunduğu 30 Teşrin-i evvel sene 1334 tarihindeki hududumuz dahilinde kalan ve her muntkasında olduğu gibi Şarkî Anadolu vilâyetlerinde ekseriyet-i kahireyi İslâmlar teşkil eden ve harsî, iktisadî tefevvuku müslümanlara ait bulunan ve yekdiğerinden gayr-i kabili infikâk, öz kardeş olan din ve ırkdaşlarımızla meskûn memâlikimizin, mukasaması nazariyesinden bil-küllîye sarf-ı nazar ile mevcudiyetimize, hukuk-ı tarihîye, ırkîye ve dîniyyemize riâyet edilmesine ve bunlara mugayir teşebbüslerin terviç olunmamasına ve bu suretle tamamiyle hak ve adle müstenîf bir karara intizâr olunur"(16). deniliyordu.

(13) C. DUSUNOĞLU, s. 66.

(14) Mazhar Müfid KANSU, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, I, Ankara, T.T.K., 1986, s. 82.

(15) M.M. KANSU, I, s. 117; C. DURSUNOĞLU, s. 160.

(16) Gotthard JAESCHÉ, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, I, Ankara, T.T.K., 1970 s. 68.

Böylece, Mondros Mütarekesi imzalandığı andaki sınırlarımız "Millî sınır" kabul edilerek; Batı Anadolu'daki Yunan ve İtalyanların işgalleri, Doğu Anadolu'daki Ermeni ve Rum tehditleri ve işgal emelleri red edilmekteydi.

Yine, bu kongre ile Anadolu davasına bir bütün olarak sahip çıkılarak, ortak kararlar alınmıştır.

Erzurum Kongresi kararlarının, daha sonra Sivas'ta da daha kapsamlı bir şekilde kabul edilmesi ile, aynı kararlar bir kerre daha tasdik edilmiştir.

Batı Anadolu'nun Yunan işgaline uğraması sadece Anadolu'yu değil, Elviye-i Selâse (Kars, Ardahan ve Batum) halkını da etkilemişti. Elviye-i Selâse topraklarında merkezi Kars olmak üzere 17/18 Ocak 1919'da kurulmuş olan Cenubigarbi Kafkasya Muvakkat-ı Millîye Hükümeti'nin resmî yayın organı olarak Batum'da, Mayıs 1919'dan itibaren yayınlanan Sadâ-yı Millet Gazetesi, İzmir'de bulundurduğu muhabiri aracılığı ile olayları takip ediyordu.

2 Ekim 1919'da İngiliz Generali Milne'nin cepheyi sınırlama, Türk ve Yunan askerleri arasına müttefik bir kıtanın koyulmasını teklifini ve bu hattın 3 Ekim'de (17). İstanbul Hükümeti'ne bildirilmesi haberini, 4 Ekim 1919 günlü nüshasında şu şekilde vermişti:

"İzmir Haberi"

—Türkiye Ajansı—

İzmir muhabirimizden hususî telgraf.

Ahiren Aydın havalisine gelen İngiliz Generallerinden Milne'nin, Yunan kıtaatı nâmına Mütfekkîn Başkumandanı imzâsı ile âzâ eylediği notayı kuvvayı milliyemizin verdiği cevabda, mücâhede-i millîye'ye Hükümetin emr ve müsaâdesi ile değil vicdân-ı millîyenin azm ve irâdesi ile başlanıldığı, binâenaleyh kimsenin emr ve ihtarı ile bu harekattan ferâgat olunmayacağı Yunanlıların tamamen İzmir topraklarından çıkarılmasına ahd ve misâk edilmiş olduğu (18). eğer Düvel-i İtilâfiye canî Yunanlıları Aydın Vilâyeti'nden çıkarırsa; hiçbir diyecekleri kalmayacağı, hudud tayinini ve muntaka-i bîtarafî gibi yarım tedbirlerle millet aldanılmıyacağı biçâre dindâşlarımız Yunanlıların elinde kıvrandııkça, bizler için rahat yaşamak mümkün olamayacağı ve nâcâr sırf Yunanlılar aleyhinde taaruzata tekrar başlanılacağı bildirilmiştir"(19).

(17) Türk İstiklâl Harbi, Batı Cephesi, II/2, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1969, s. 2, 121.

(18) Bu ifadeler Demirci Mehmet Efe tarafından General Milne'ye çekilen protesto telgrafında söylenmiştir. Bkz: Asaf GÖKBEL, Milli Mücadelede Aydın, Aydın, 1967. s. 366; Ali Fuat CEBESÖY, Milli Mücadele Hatıraları, İstanbul, 1953, s. 180.

(19) Sadâ-yı Millet, 4 Teşrin-i Evvel 1335, Sayı, 6 s. 1.

Aydın, Aydın Cephesi'ndeki milli kuvvetlerimizle, Yunanlılar arasında 28-30 Haziran 1919'da yapılan çarpışmalar sonucu kurtarılmıştı. Fakat , gerek, Temmuz 1919'da ikinci defa Yunanlıların işgaline uğrayan Aydın'da, gerekse ilk işgâl anından itibaren İzmir'de yapılan Yunan mezâlimini zaten, Ermeni mezâlimini altında inleyen Doğu Anadolu halkının daha da büyük üzüntü ve tepkisine sebep oluyordu.

Batu Anadolu'dan alınan telgraflar, orda olup bitenler hakkında ycterince bilgi veriyordu. Yunan mezâlimi öylesine korkunç idi ki, Türklerin feryadına daha fazla kayıdsız kalayan Paris Barış Konferansı, Amiral Bristol Başkanlığında bir Tahkik Komisyonu'nu inceleme yapmak üzere görevlendirmişti.

12 Ağustos-6 Ekim 1919 tarihleri arasında incelemelerde bulunan bu Heyet, konu hakkında hazırladığı raporu, 7 Ekim'de Konferans'a sunmuştu,(20).

Bu Tahkik Komisyonu'nda bulunan Yarbay Kadri Bey'in 5 Ekim 1919'da Harbiye Nezâretî'ne sunduğu rapor, Batı Anadolu'daki Yunan Mezâlimini belgeliyordu (21).

Doğu Anadolu halkının özellikle XV. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir'in Batı Anadolu'daki mezâlimlerden başka, bölgedeki milli teşkilâlanmaları yakından takip ettiğini görmekteyiz. Yunan işgalinden beri, Batı Anadolu'da; Nazilli'de, Alaşehir'de ve Balıkesir'de çeşitli kongreler yapılmakta idi.

XV. Kolordu, Batı Anadolu'yu XX. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'nın aracılığı ile takip etmekteydi.

16 Ağustos 1919'da, Alaşehir'de bir kongrenin toplandığını öğrenen Kâzım Karabekir Paşa, 24 Ağustos 1919'da Ali Fuat Paşa'ya gönderdiği bir telgrafta;

"Alaşehir'deki içtimâ, bütün Vilâyet-ı Şarkîyye halkı üzerinde pek samîmi bir tesir uyandırmaktadır. Esâsen, İzmir için kalbi kan ağlayan bura halkı, bu teşebbüse bütün ruh ve mevcudiyetiyle zahirdir. Hissiyetimizin, mezkûr Heyet'e iblâğına tavassut-ı âlilerine ricâ ederiz"(22) diyerek, Batı Anadolu'daki Yunan işgâl ve mezâlimine karşı yapılan milli mücadeleye olan samîmi duygularının dile getirilmesini istemiştir.

Fakat, iş bu kadarıyla da kalmamıştır. Vilâyet-ı Şarkîyye Müdafâa-ı Hukuk-ı Millîye Cemiyeti'nin yayın organı olan ve Doğu Anadolu halkının hislerine tercüman olan Albayrak Gazetesi, 8 Teşrin-i Sâni 1336 tarihinden itibaren, gazetenin baş kısmında; "Vatan tûbâsında mukaddes bir dal Şarkî Anadolu, İslâm ocağı; ellere verilmez cânân

(20) T.I.H, II/2, s. 143, 361-371.

(21) T.I.H, II/2, s. 145, 374-389.

(22) Hacim Muhittin ÇARIKLI, Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvâ-yı Millîye Hatıraları (1919-1920), Yayınlayan: Şerafettin Turan, Ankara, 1967, s. 5.

(23) Albayrak, 8, 22, 31 Teşrin-i evvel 1336, 13, 20, 27 Kânûn-u evvel 1336 nüshaları.

kucağı, Adana, Urfa'yı unutmak muhâl hatırdan çıkarmı Aydın illeri...?" (23), ibâresi yer almıştır.

1920 yılının ilk aylarından itibaren aynı yazı "...hatırdan çıkar mı Maraş illeri?" şeklinde yazılırken, sonra "Maraş" yerine "Aydın" ili yer almıştır. Fakat, daha sonra ki nüshalarında yine "Maraş" ili ifadesi göze çarpmaktadır.

Albayrak Gazetesi, hemen hergün Batı ve Güney Cephesi hakkında bilgiler veriyor; olayları yakından takip ederek, Doğu Anadolu halkını da olaylardan haberdar ediyordu.

Ancak, XV. Kolordu Kumandanı bununla yetinmeyerek, harab edilmiş, insanları katledilmiş olan bu yörelerimizin çektiği cefâ ve gösterdikleri fedâkarlıkları çok güzel, örnek bir davranışla anmak istemiştir.

Bu örnek davranışın birincisi, Aydın ve Maraş illerinin isimleri kolordu mınukasındaki bazı yerlere verilerek hatırlarını yaşatmak; ikincisi, Hicâz pulu, bandrol ve benzeri uygulamalardan sağlanacak paralarla, bu iki şehrin savaştan sonraki imarı için para teminine çalışmaktır.

Bu teklif ve uygulama ile ilgili olarak XV. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa tarafından Harbiye Nezâreti'ne ve Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen şifreler aşağıdadır ;

Belge No: 1

Şifre hali

Erzurum

Adet 220

15.2.1920

XX. Kolordu Kumandanlığı'na (24)

Aydın ve Maraş şehirlerince mukaddesât-ı millîye uğruna hemen kâmilene denecek derecede mahv ve tebâh ve fedakâr ahalisine büyük mikyâsda şehâdete mazhar ve zaiyât-ı elîme giriftâr oluşu devlet ve milletin şeref ve mevcudiyetini temsil eden bu iki şehir hâurât-ı Milletle ebediyen yaşatılmasını mucib hâdiselerdendir. Binâen-aleyh hayırlı bir sulhûn akdini müteâkib yeni Aydın ve yeni Maraş şehirlerinin azîm ve irâde-i millîye ile vücûda getirilmesini ve bunun şimdiden tezekkür edilerek Hicâz pulu, bandrol ve emsâli ve benzeri teşebbüsât misüllü devamlı velâyemud karşılıklar bulunarak azîm ve irâde-i millîyeye iki büyük ve tarihi şahidi olan bu iki kasabanın yeniden vücûda getirilmesini arz ve teklif eylediğim marûzdur.

Nezârete ve Kolordulara arz edilmiştir.

XV. Kolordu Komutanı
Kâzım Karabekir
İmza

(24) ATASE Başkanlığı A.Ö.A., A: 48/4, 1336/13-5, K: 24.

Belge No: 2

Erzurum'dan

Harbiye Nezâret-i Celilesi'ne mürüd şifredir (25).

1- Aydın, İzmir şehirlerinin mukaddesât ve mücâhede-i millîye uğrunda düşmanlarımız tarafından hemân kâmilen denecek surette mahvedilmeleri hatrât-ı millet- te daha derin bir hürmet ve takdîr ile âtiyen yaşatılmalarını icâb ettirmiştir. Bu sebeble, vilâyet-i sâire ile aramızda bazı münâsib mevâki'in bu iki güzel şehrimizin isimleriyle tesmîye etmek suretiyle muhabbet ve merbûtiyemiz göstermiştir. Ve Erzurum'un Köşk denilen bahçesine Aydın bahçesi ve Belediye Daire-i Bahçesi'ne Maraş Bahçesi ve Ilıca mevkimizdeki iki kaplıcadan en sıcağına Maraş, diğerine Aydın nâmı verildiği gibi, Van şehrinin Erek Caddesi'ne Aydın Caddesi ve yeni küşâd olunan Hayrullah (Hayriye) Camii karibindeki caddeye, Maraş caddesi tevsim edilmiştir. Trabzon ve Erzincan'da dahi bu isimler gibi şerefbaşis olacaktır. Nezârete ve Kolordulara arz edilmiştir.

XV. Kolordu Komutanı
Kâzım Karabekir
İmza

Belge No: 3

Erzurum
24.2.1920

XX. Kolordu Kumandanlığı'na (26).

1- Aydın, Maraş şehirlerinin mukaddesât ve mücâhede-i millîye uğrunda düşmanlarımız tarafından hemen kâmilen denecek surette mahv edilmeleri hatrât-ı millette dahî derin bir hürmet ve takdîr ile ebediyyen yaşatılmalarını icâb ettirmiştir. Bu sebeble, vilâyât-ı sâiremizde bazı münâsib mevâki'in isimleri ile tesmîye edilmesi suretiyle muhabbet ve ve merbûtiyetimiz gösterilmiştir. Ve Erzurum'un Köşk denilen bahçesine Aydın Bahçesi ve diğer birine Maraş Bahçesi ve Ilıca mevkisindeki iki kaplıcadan en sıcağına Maraş, diğerine Aydın, nâmı verildiği gibi, Van şehrinin en geniş caddesine Aydın ve yeni küşâd olunan kuzey karibindeki caddesine Maraş caddesi tevsim edilmiştir. Trabzon ve Erzincan'da dahi u isimler ebedî bahş olunacaktır.

2- Nezârete ve Kolordulara arz edilmiştir.

XV. Kolordu Kumandanı
Kâzım Karabekir
İmza

(25) ATASE Bşk: A.Ö.A. A: 55-1, D: 1336/13-5, K: 24.

(26) ATASE Bşk: Arşivi, A: 7/3 198, D: 17, F: 2.

XII. Alay Topçu Komutan Vekâleti'ne (27).

1- Aydın ve Maraş şehirlerinin mukaddesât ve mücâhedât-ı milliye uğrunda düşmanlarımız tarafından hemen kâmilene denecek surette mahvedilmeleri hatırat-ı millette daha derin bir hürmet ve takdîr ile ebediyyen yaşatılmalarını icâb ettirmiştir. İşte bu vesile ile vilâyet-i sairemizde de bazı münâsib mevâki'in bu iki güzel şehrimizin bir hatıra-i kıymettârı olmak üzere isimleriyle tesmîye edilmek suretiyle muhabbet ve merbûtiyetimiz gösterilmiş ve hatta Erzurum'un Köşk denilen bahçesine Aydın Bahçesi ve Belediye Bahçesi'ne Maraş Bahçesi ve Ilıca mevkiindeki iki kaplıcada en sıcağına Maraş ve diğerine de Aydın Bahçesi nâmı verilmiştir.

2- Van şehrinin Erek Caddesi'ne Aydın Caddesi ve küşâd edilen Hayrullah (Hayriye) Camii karibindeki caddeye Maraş Caddesi tevşim edilmiştir.

3- Hasankale'deki büyük, sıcak kaplıcaya Maraş, küçük kaplıcaya Aydın ve ilâveten Soğuk Çermik tabir olunan diğer kaplıcaya da İzmir tesmîyesi de Kolorduca tasvib olunup ve keyfiyet Fırkaca Pasinler Meclis-i İdâresi'nce taht-ı karar aldırılmış olduğundan, bundan sonra kaplıcaların yeni isimleriyle yâd ve tevşim olunmasının umûma tebliğ ve neşrini ricâ ederim.

XII. Fırka Kumandanı
Kaymakam (Osman Nuri)

Yukarıdaki belgelerden anlaşılacağı gibi, Erzurum'daki Köşk Bahçesi'ne Aydın Bahçesi, Belediye Bahçesi'ne Maraş Bahçesi, Ilıca'daki en sıcak kaplıcaya Maraş, diğerine Aydın, Hasankale'deki büyük sıcak kaplıcaya Maraş, küçük kaplıcaya Aydın, Soğuk Çermik'e de İzmir ismi verilmiştir.

Ayrıca, Van şehrindeki en geniş caddeye (ana cadde olmalı) Aydın, yeni açılan Hayrullah (Hayriye) Camii yakınındaki caddeye Maraş Caddesi ismi verilerek; Trabzon ve Erzincan'da da bu isimlerle ilgili uygulamaların olacağı belirtilmektedir.

Halkın ve XV. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa'nın tamamen millî ve takdir hisleriyle gerçekleştirilen bu güzel davranışın günümüzde de yad edilmesi gerekmektedir.

Aydın İli, özellikle Yunanlılara karşı önemli bir cephe oluşturan Nazilli Müdafâa Hukuk Cemiyeti, Erzurum'dan yapılan bu kadîrşinâs hareketi cevapsız bırakmaz. 1 Nisan 1920 tarihli Albayrak Gazetesi'nde, Nazilli Müdafâa-i Hukuk Heyeti'nin, "mcsâi-i vatan pervarânede bulunmak üzere, Erzurum Müdafâa-i Hukuk Cemiyeti'nden bir heyet

(28)" istediği haberi yer almıştı.

Bu heyetin, Nazilli'ye gidip-gitmediđi henüz tesbit edilememiřtir. Ancak, bu haber, her iki Müdafâa Heyetleri arasında daha önceden de bir iletiřim olduğunu göstermektedir.

Doğu Anadolu, İzmir'in işgâl anından itibaren Batı Anadolu'nun ızdırabını yüreğinde duyurarak; önceleri, manevî yönden destek vermiştir. Doğu Cephesi'ndeki Doğu Harekâtı ile, Ermeni meselesinin halledilmesinden sonra da, Batı Cephesi'ne maddî destek gönderilerek; bu cephede, zafer kazanılmasında önemli derecede rol oynamıştır.

BİBLİYOGRAFYA

- AKER, Şefik, İstiklâl Harbinde 57. Tümen ve Aydın Milli Cidâlî, I, Ankara, 1937.
ALBAYRAK Gazetesi.
ATASE Genelkurmay Başkanlığı Atatürk Özel Arşivi.
- BAYKAL, Bekir Sıtkı, "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali ve Bu Olayın Doğu Anadolu'daki Tepkileri", Belleten, XXXIII/129-132 (Ekim 1969).
- CEBESoy, Ali Fuat, Milli Mücadele Hatıraları, İstanbul 1953.
- ÇARIKLI, Hacım Muhittin, Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacım Muhittin Çanklı'nın Kuvâ-yı Millî Hatıraları (1919-1920), Yayınlayan: Şerafettin Turan, Ankara 1967.
- DURSUNOğLU, Cevat, Millî Mücadele'de Erzurum, Ankara 1946.
- GÖKBEL, Asâf, Millî Mücadele'de Aydın, Aydın 1967.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, Millî Mücadele Başlarken, I, Ankara, 1969.
- JAESCHE, Gotthard, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, I, Ankara, T.T.K., 1970.
- KANSU, M. Müfit, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, I, Ankara, T.T.K., 1988.
- KARABEKİR, Kâzım, İstiklâl Harbimiz, İstanbul, 1988.
SADÂ-YI MİLLET Gazetesi.
TÜRK İSTİKLÂL HARBI, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, II/1, Ankara,

---

(28) Albayrak, 1 Nisan 1336, Sayı: 81, s. 3.

Genelkurmay Basımevi, 1962.

TÜRK İSTİKLÂL HARBI, Bau Cephesi, II/2, Ankara , Genelkurmay Basımevi,
1969.